

THE ARTISTIC INTERPRETATION OF FOLKLORE MOTIFS IN KARAKALPAK LITERATURE

Saribaev Baxitli

Teacher of Nukus branch of Uzbekistan State University of
Physical Culture and Sports

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18345324>

ARTICLE INFO

Received: 16th January 2026

Accepted: 22nd January 2026

Online: 23rd January 2026

KEYWORDS

Karakalpak literature,
folklore, folklore motifs,
artistic interpretation, epic
tradition, heroism, social
justice, lyrical folklorism,
symbolic imagery.

ABSTRACT

This article provides an in-depth and systematic analysis of the artistic interpretation of folklore motifs in Karakalpak literature based on specific literary works. The study examines how traditional folklore motifs such as heroism, patriotism, social justice, lyrical emotions, and fairy-tale and legendary elements are artistically transformed in written literature. Particular attention is paid to epic heritage as well as to the works of Berdakh and Ajiniyaz, through which the symbolic, philosophical, and aesthetic functions of folklore motifs are revealed. The article argues that folklore motifs in Karakalpak literature are not merely repetitive elements but creatively reinterpreted artistic phenomena enriched with modern social and spiritual meanings. The findings demonstrate the continuity of folklore traditions and their significant role in shaping the national literary consciousness of the Karakalpak people.

QORAQALPOQ ADABIYOTIDA FOLKLOR MOTIVLARINING BADIY TALQINI

Saribaev Baxitli

O'zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18345324>

ARTICLE INFO

Received: 16th January 2026

Accepted: 22nd January 2026

Online: 23rd January 2026

KEYWORDS

Qoraqalpoq adabiyoti,
folklor, folklor motivlari,
badiiy talqin, epik doston,
qahramonlik, ijtimoiy adolat,
 lirik folklorizm, ramziy
obraz.

ABSTRACT

Mazkur maqolada qoraqalpoq adabiyotida folklor motivlarining badiiy talqini aniq adabiy asarlar asosida chuqur va tizimli tahlil qilinadi. Tadqiqotda xalq og'zaki ijodiga xos bo'lgan qahramonlik, vatanparvarlik, ijtimoiy adolat, lirik kechinmalar, ertak va afsona motivlarining yozma adabiyotda qanday badiiy shakl va mazmun kasb etgani yoritiladi. Xususan, epik meros namunalari, shuningdek, Berdaq va Ajiniyoz ijodi misolida folklor motivlarining ramziy, falsafiy va estetik funksiyalari ochib beriladi. Maqolada folklor motivlari yozma adabiyotda oddiy takror emas, balki ijodiy qayta

ishlangan, zamonaviy ijtimoiy-ma'naviy mazmun bilan boyitilgan badiiy hodisa sifatida talqin qilinadi. Tadqiqot natijalari folklorning qoraqalpoq adabiyotidagi uzluksizligi va uning milliy adabiy tafakkur shakllanishidagi muhim rolini asoslab beradi.

Kirish. Qoraqalpoq adabiyoti xalq og'zaki ijodi bilan chambarchas bog'liq holda vujudga kelgan va rivojlangan adabiyotlardan biridir. Folklor qoraqalpoq xalqining tarixiy xotirasi, milliy tafakkuri, dunyoqarashi hamda estetik idealini mujassam etuvchi madaniy qatlam sifatida yozma adabiyot uchun mustahkam badiiy asos bo'lib xizmat qilgan. Shu bois qoraqalpoq adabiyotining deyarli barcha bosqichlarida folklor motivlari turli shakl va mazmunda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, dostonlar, ertaklar, afsonalar, rivoyatlar, maqol va matallar adabiy tafakkurning shakllanishida muhim rol o'ynagan. Yozma adabiyot taraqqiy etgan sari folklor motivlari bevosita takrorlashdan ko'ra, ijodiy qayta ishlash, ramziy chuqurlashtirish va zamonaviy ijtimoiy-ma'naviy mazmun bilan boyitish orqali asarlarga singdirilgan. Natijada folklor adabiyotning faqat manbai emas, balki uning estetik va g'oyaviy asosiga aylangan. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi qoraqalpoq adabiyotida folklor motivlarining badiiy talqinini aniq asarlar misolida chuqur va tizimli tahlil qilishdan iboratdir.

Folklor motivi — xalq og'zaki ijodiga xos bo'lgan, asrlar davomida barqaror saqlanib kelgan syujet, obraz yoki g'oyaviy birlikdir. Qoraqalpoq folklorida bunday motivlar orasida qahramonlik, adolat, sadoqat, fidoyilik, sinovdan o'tish, tabiat va inson munosabati kabi tushunchalar yetakchi o'rin tutadi [6, 222-225].

Yozma adabiyotda esa folklor motivi dastlabki sodda mazmunidan chiqib, murakkab badiiy va falsafiy ma'noga ega bo'ladi. Bir tomondan, folklor motivi milliy o'zlikni saqlab qolishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, muallifning individual estetik qarashlarini ifodalash imkonini beradi. Shu jihatdan folklor motivi adabiy asarda ramziy kod, g'oyaviy tayanch va madaniy xotira shakli sifatida namoyon bo'ladi. Demak, folklor motivlari yozma adabiyotda statik hodisa emas, balki doimiy ravishda yangilanib boruvchi ijodiy hodisa sifatida talqin qilinadi.

Qoraqalpoq folklorida qahramonlik motivi markaziy o'rinlardan birini egallaydi. Bu motivning eng yorqin ifodasi Qirq Qiz dostonida namoyon bo'ladi. Dostonda Guloyim boshchiligidagi qirq qizning yurtini dushmandan himoya qilishi xalqning erkinlik, jasorat va jamoaviy birdamlik haqidagi tasavvurlarini aks ettiradi. Dostonning badiiy ahamiyati shundaki, unda ayol qahramonlar faol subyekt sifatida tasvirlanadi. Bu holat qoraqalpoq xalqining ijtimoiy tafakkurida ayol obrazining yuksak baholanganidan dalolat beradi. Qahramonlik bu yerda faqat jismoniy kuch emas, balki ma'naviy jasorat va vatan oldidagi mas'uliyat sifatida talqin qilinadi. Yozma adabiyotda mazkur motiv tarixiy voqealardan ajralib, ramziy tus oladi. Qirq qiz obrazi xalqning birligi, irodasi va ma'naviy qudratini ifodalovchi umumlashma timsolga aylanadi. Natijada folklor motivi epik asarlarda milliy g'urur va tarixiy xotirani shakllantiruvchi muhim badiiy vositaga aylanadi.

Qoraqalpoq yozma adabiyotida folklorga xos xalq dardi, ijtimoiy adolatsizlik va zolim-mazlum qarama-qarshiligi motivlari eng teran badiiy ifodasini Berdaq ijodida

topadi. Shoir xalq og'zaki ijodiga xos publitsistik ruhni saqlagan holda, uni yozma adabiyotda keng ijtimoiy-falsafiy mazmun bilan boyitadi. Xususan, Berdaqning "Bolgan emes" she'rida tarixiy adolatsizlik va xalqning asrlar davomida ko'rgan jabr-zulmi folkloriy umumlashtirish asosida tasvirlanadi:

Bul dúnya dúnya bolgali,
Patsha ádil bolgan emes.
Shayrlar qálem algali,
Xatqa tuwrı salgan emes [2].

Mazkur parcha folklorda keng uchraydigan "adil podsho yo'qligi" va "xalqning tenglikka yetolmasligi" motiviga asoslanadi. Shoir tarixiy davrlarni umumlashtirib, adolatsizlikni muayyan shaxsga emas, balki butun ijtimoiy tuzumga xos hodisa sifatida talqin qiladi. Natijada folklor motivi Berdaq ijodida kuchli ijtimoiy tanqid vositasiga aylanadi.

Qoraqalpoq she'riyatida folklor motivlarining lirik talqini ayniqsa Ajiniyoz ijodida yorqin namoyon bo'ladi. Shoir xalq og'zaki ijodiga xos muhabbat, sadoqat, go'zallik va kutish motivlarini individual ruhiy kechinmalar bilan uyg'unlashtirib, ularni yangi badiiy mazmun bilan boyitadi. Xususan, Ajiniyoz she'rlarida folkloriy obrazlar tashqi tasvir vositasi bo'lib qolmay, balki oshiq qalbidagi ichki holatni ifodalovchi ramziy unsurlarga aylanadi.

Masalan, shoirning "Hár kim sánín yarı bolsa" she'rida folklorga xos ideal yor obrazi quyidagicha tasvirlanadi:

Hár kim sánín yarı bolsa,
Qıyalını aytpay bilsin,
Sóyler sózi bolıp shiyrin,
Ózi turıp, kózi kúlsin [1].

Mazkur parcha xalq qo'shiqlarida keng uchraydigan yor obrazining an'anaviy talqiniga mos keladi. Biroq Ajiniyoz bu motivni soddalashtirib bermaydi, balki yor va oshiq o'rtasidagi ruhiy uyg'unlikni asosiy mezon sifatida ilgari suradi. Natijada folklor motivi shaxsiy-falsafiy mazmun bilan boyitilib, yozma adabiyotda chuqur lirik ifodaga ega bo'ladi.

Qoraqalpoq xalq ertak va afsonalarida uchraydigan safar, sinov va mo'jiza motivlari yozma adabiyotda ramziy mazmunda talqin qilinadi. Ertak qahramonining uzoq yo'l bosishi inson hayotidagi murakkab sinovlar va ma'naviy kamolot jarayonining ramzi sifatida talqin etiladi. Afsonaviy obrazlar esa yozma adabiyotda ezgulik va yovuzlik o'rtasidagi kurashni ifodalovchi timsollarga aylanadi. Natijada folklor motivlari adabiy asarlarda falsafiy chuqurlikka ega bo'lib, ko'p qatlamli ma'noni yuzaga keltiradi.

Zamonaviy qoraqalpoq adabiyotida folklor motivlari yangi badiiy shakllarda davom etmoqda. Yozuvchilar qadimiy mif va rivoyatlarni zamonaviy ijtimoiy muammolar bilan uyg'unlashtirib, milliy o'zlik, ekologik muhit va ma'naviy inqiroz masalalarini yoritmoqda. Bu holat folklorning faqat o'tmishga oid hodisa emas, balki doimiy ravishda yangilanib boruvchi madaniy tizim ekanini ko'rsatadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, folklor motivlari qoraqalpoq adabiyotining badiiy va g'oyaviy asosini tashkil etadi. Epik asarlarda qahramonlik va vatanparvarlik, lirik

she'riyatda shaxsiy kechinmalar, ijtimoiy yo'nalishdagi asarlarda esa adolat va xalq taqdiri folklor motivlari asosida badiiy talqin qilinadi. Demak, folklor motivlari qoraqalpoq adabiyotining milliy qiyofasini belgilovchi, uning estetik va falsafiy salohiyatini boyituvchi asosiy manbalardan biri hisoblanadi.

References:

1. Ajiniyoz. "Tanlamali shigarmalari". Nokis 1988
2. Berdaq. "Tanlamali Shigarmalarining jiynagi". Nokis 1997.
3. Kudaybergenova, B. B. (2024). QORAQALPOQ BOLALAR FOLKLORI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. Oriental Art and Culture, 5(1), 264-269.
4. Quramboyeva, G. K. (2024). AYT SEN AJINIYOZNING QO 'SHIQLARIDAN. INDEXING, 1(2), 76-80.
5. Shahlo, S., Sarvinoz, R., & Nasibaxon, S. (2025, March). BERDAQNING ADABIY MEROSI VA UNING BUGUNGI ADABIYOTGA TA'SIRI. In International Conference on Linguistics, Literature And Translation (London) (Vol. 12, pp. 77-78).
6. Xalmuratovna, S. D. (2025). QORAQALPOQ ADABIYOTI. Лучшие интеллектуальные исследования, 39(2), 222-225.